

Perfeccionament de la democràcia

Salvador Millet i Bel

En aquesta conversa d'avui tractaré d'insinuar una resposta a aquesta pregunta: admetent que la democràcia és el millor sistema de govern assajat fins ara però admetent, així mateix, que no és en cap cas un sistema perfecte ¿Qué caldria fer, quines mesures caldria pendre per tal d'evitar que el sistema democràtic no ens pugui portar mai a la pèrdua de les nostres llibertats essencials –aquelles mateixes llibertats que en un principi la democràcia intentà implantar– i ens condueixi quasi sense donar-nos en compte a l'abjecte tirania?

Davant la magnitud del problema que planteja el nostre interrogant i davant del fet que els polítics, per raons que tractarem d'esbrinar, l'hagin ignorat quasi sistemàticament, vosaltres comprendreu que l'aportació que puguin fer els economistes per l'endegament del problema és necessàriament limitada i va, en gran part, encaminada a aconseguir que els polítics de bona voluntat prenguin consciència del problema i ajudin a solucionar-lo. Aquest és l'objectiu que aquí ens plantejem.

* * *

És curiós, però sembla un fet innegable, digne d'estudi científic: mentre l'home és, quasi per definició un ser insatisfet, l'home polític del nostre temps, el polític democràtic s'ens apareix com un home satisfet, satisfet d'ell mateix i satisfet de la democràcia. Des que Churchill, amb el seu particular sentit de l'humor, va dir, fa més de mig segle, que la democràcia era el més dolent dels sistemes de govern tret de tots els altres que encara eren pitjors, són poquíssims els governants o els polítics que s'han atrevit a denunciar les falles o les debilitats de la democràcia. A casa nostra sols em vé a la memòria la figura de Cambó, fervent demòcrata de toda la vida però que, l'any 1944, escriu en les seves «Meditacions»: «La invasió de la massa en la política ha creat un problema que no sembla tenir solució dintre del marc de les institucions democràtiques», apuntant, poc després, aquest lament que té una ressonància tràgica: «És necessari tenir ànima heroica per a ésser governant en aquests temps! Sobretot per a ésser-ne en un país amb régim democràtic...» Cambó que, contrariament al que havien fet els socialistes, no havia acceptat mai de col·laborar amb la Dictadura, expressava, amb les paraules que acabo de recollir, la seva insatisfacció, el seu desencís, el seu pessimisme sobre l'eficàcia de la institució democràtica. Fetes unes excepcions que confirmen la regla, avui dia tots els polítics, de dretes i d'esquerres, conservadors i revolucionaris, estan encantats amb la democràcia. Cap polític s'atreveix a dir que la democràcia no acaba de funcionar bé, que la democràcia té defectes que caldria corregir. Fins i tot aquells que, com els comunistes no han estat mai demòcrates per definició de la pròpia ideologia, resulta que en són fervents admiradors i la invoquen a cada moment. ¿No és això molt sospitós? Aprofundint en la sospita ens donarem compte que la democràcia concebuda com la causa de la llibertat en front de la tirania es converteix en la causa del poder més absolut que mai hagi pesat sobre els ciutadans; que la democràcia pensada com un mitjà per a

fer possibles, suaus i pacífics els canvis de govern es converteix, quasi exclusivament, en un instrument per a aconseguir conservar el poder; que la democràcia sorgida de la necessitat de frenar les apetències fiscals dels Reis es converteix en una voraç, injusta i sempre insatisfeta màquina recaptatòria; que la democràcia ideada per a aconseguir un millor respecte als drets dels ciutadans degenera en una demagògia que els conculca cada dia; que la democràcia nascuda d'un fonamentat dubte sobre l'origen diví dels monarques desemboca en una incomprensible deïficació, en una aberrant fe en el poder de la massa. La massa, «la gran bèstia», com l'ha anomenada Susan Sontag, és la que, cada vegada més, informa el comportament de la democràcia. I una democràcia i el començament de la tirania, encara que aquesta segueixi portant el nom de democràcia. Cert que aquesta degeneració de la democràcia que acabo de descriure no es produeix, en els diferents països, amb la mateixa intensitat i al mateix ritme. Però no és menys cert que tots els països sense excepció, inclosos els de més gran tradició democràtica, es trobaran sovint posats a aquesta degeneració mentre la simple majoria d'un vot sigui suficient per decidir sobre la promulgació d'una llei i sobre la sort política, econòmica i social d'un poble.

Aquest problema de la degeneració de la democràcia, sobre el qual ens estendrem més endavant, sembla totalment ignorat dels polítics actuals. Ignorat no solament dels polítics d'esquerra, dels socialistes i dels més extremistes que, almenys de moment, en serien o en són ja els beneficiaris –ignorància voluntària que, en aquest cas, seria comprensible– sinó que ho és també dels polítics de dreta, dels partits conservadors, centristes i liberals que en seran o en són ja els directament perjudicats. Amb l'excepció quasi única de Churchill que en les seves obres es mostra sovint crític de la Democràcia però que en la seva actuació és el que la salva en front de la tirania Hitleriana, nascuda –no oblidar-ho– de la democràcia alemanya, no descobreixo, entre els polítics demòcrates contemporanis cap personalitat que, a part de donar-se compte de la degeneració democràtica, insinui mètodes i camins per a la seva possible i necessària regeneració. ¿Com s'explica aquest fet?

Aprofundim en la nostra pregunta: ¿Com s'explica que la política que, en la seva significació primigènica, és l'art de servir al poble i és, per tant, una professió generosa i, jo diria, una de les formes més elevades de la caritat, s'hagi convertit en una activitat tan profundament egoista? ¿Com s'explica que, davant de tots els desastres que afligeixen el món i, davant dels mals que pateixen inclús els països en els quals, aparentment, encara impera la llibertat, els polítics siguin tan optimistes? ¿No és aquest optimisme la més perfecta manifestació del seu egoisme i del seu menyspreu envers els ciutadans? ¿Com s'explica que l'optimisme característic de tots els revolucionaris, de tots els enemics de la democràcia, dels comunistes i dels socialistes s'hagi contagiats a tots els polítics conservadors i liberals? ¿No és aquest optimisme malaltís el que porta als polítics de totes les tendències a adular les masses, a malversar els fons públics, a menysprear l'economia, a participar alegrement en la tràgica carrera entre la munificència estatal, autonòmica o municipal per una part i l'increment de la pressió fiscal per l'altre; a sentir-se, si es que governen, èmuls del Dr. Pangloss que ho trobava tot inmillorable i a considerar que si alguna cosa va bè ells en són els únics artífexs, ignorant que si ells quedessin al marge, si ells deixessin de dictar noves lleis –aquesta és la seva gran passió– les coses anirien molt millor? ¿No és també, l'optimisme dels polítics contemporanis, la manifestació de la seva covardia? Amb l'excepció de Churchill que demostrà la seva valentia davant de Hitler, amb la de la senyora Thatcher que la demostrà davant d'uns sindicats entestats en destruir l'economia britànica i amb la dels governants nordamericans que poden haver estat inhàbils alguna vegada però sempre coratjosos –el darrer exemple és el del President Bush, hàbil i coratjós alhora– quasi tots els polítics europeus han donat proves de la seva covardia davant de l'adversitat: covardia en front del terrorisme, en front de l'extremisme, en front dels excessos sindicals, covardia, en fi, davant d'una eventual opinió desfavorable dels seus electors. La por de perdre un sol vot és, avui, la que determina l'actuació de la major part dels polítics europeus. ¿Per ventura la injustificada i caríssima política de protecció dels preus agrícoles seguida per les autoritats europees no és la conseqüència d'aquesta por? I la política vacil·lant que, amb l'excepció d'Anglaterra, han seguit els països de la Comunitat Europea en front de la tirania vesànica de Saddam Hussein, ¿no és conseqüència de la por de perdre vots dels pacifistes recalcitrants que són sempre, en el fons, els més grans aliats de la tirania? Aquesta barreja d'optimisme, d'egoisme i de por que caracteritza l'actitud de tants i tants polítics contemporanis és la que els fa incapços de copsar la magnitud de la crisi de la democràcia i, per tant, de l'urgència de buscar-hi un remei. D'aquesta forma la crisi de la democràcia s'enllaça estretament amb la de la política, ambdues crisis s'influencien i s'intensifiquen mutuament i ambdues donen lloc a la crisi de l'Estat democràtic modern.

* * *

Si, per les raons que acabem d'exposar i per la seva preocupació primordial pels afers del dia a dia, els polítics es mostren incapços de buscar solucions al problema de la degeneració democràtica –i sens

dubte també pel fet que ells mateixos són les víctimes, els malalts del deliri polític característic d'aquella degeneració i perquè no hi ha cap malalt que pugui curar-se per ell mateix— sembla que els economistes del «Public Choice» —aquesta nova branca de la ciència econòmica— podem tenir-hi alguna cosa a dir, la qual cosa no significa de cap manera que reivindicuem l'exclusiva de la tasca. Conscients de la magnitud del problema, demanem l'ajuda dels filòsofs, dels juristes i dels psicòlegs i, sens dubte, també la dels polítics ja que sense la plena col·laboració del pacient no hi ha cap malaltia que pugui curar-se. Per altra banda jo voldria recordar aquí el criteri de Gladstone, aquell gran polític conservador i liberal britànic que, en un discurs pronunciat l'any 1876 commemorant el primer centenari de «La riquesa de les Nacions», com si presentís la crisi democràtica que avui patim, afirmà que «la principal obligació dels economistes havia de consistir en propagar totes aquelles opinions encaminades a evitar les intromissions del Govern en totes aquelles esferes d'acció que són pròpies de l'individu, intromissions que com veureu més endavant es troben a la base de la crisi democràtica que avui experimentem». Per la meua part vull afegir que l'experiència històrica de més de mig segle ha demostrat que el que fa 125 anys eren opinions, ara són raons de pès que si els polítics no comprenen i accepten, determinaran un agreujament de la crisi democràtica i ens conduirà vers una tirania que, cínicament, es calificarà a ella mateixa de democràtica. Vull afegir també que l'obligació que, amb encert, assignava Gladstone als economistes, ha estat, durant més de mig segle, ignorada i conculcada per una gran part de professionals de la nostra disciplina els quals s'han fet, així, còmplices de la crisi. És perquè jo no vull ser-ne còmplice que, he vingut a parlar-vos de les vies per un possible perfeccionament de la Democràcia. Abans, però, haurem d'examinar més a fons les raons per les quals afirmem que la Democràcia parlamentària moderna, per la qual es regeixen avui tots els governs progressius, porta dintre seu uns germens de corrupció, de perversió i de regressió que, si no els eliminem, poden convertir-la en la pitjor de les tiranies. I no us pensessiu que us dic res de nou. Ja ho havia dit Aristòtil respecte la primera de les grans democràcies a l'afirmar que «la democràcia extrema és una tirania», ho havia confirmat Spinoza a l'escriure que «l'Estat totalment absolut és el que anomenem totalment democràtic» i ho havia refermat Rousseau a l'admetre que «si prenem el terme amb tot el rigor de l'acceptació, no ha existit mai una veritable Democràcia», afegint, poc després, que si aquesta Democràcia absoluta existís, hauria d'ésser governada per déus. Em sembla que no cal recordar que tan Aristòtil com Spinoza com Rousseau eren fervents demòcrates. Ens trobem, així, davant d'aquesta gran paradoxa: mentre la democràcia s'ens apareix com un instrument de lluita contra la tirania o com un medi per preservar-nos-en, no és pot dir de cap manera que amb més democràcia hi hagi menys tirania, ja que una democràcia extrema o absoluta no seria altra cosa que una tirania. Per a evitar la tirania i preservar la llibertat es requereix una democràcia limitada o, dit d'altra manera, una limitació del poder de la democràcia.

A dir veritat i com reconeix el propi Rousseau —un home que es contradia sovint però que té moments de gran lucidesa— «és contra l'ordre natural que la majoria governi i que la minoria sigui governada». A l'escriure això Rousseau es donava sens dubte compte que els més bons, els més intel·ligents i els més justos, no es troben, precisament entre les majories, cosa que, per altra part, tenim ocasió de constatar cada dia examinant els personatges que integren els nostres parlaments. Si som demòcrates, si seguim sent demòcrates no és doncs perquè creiem que a través del sistema democràtic s'elegeixen els millors sinó perquè creiem que la democràcia és, encara, un mitjà per eliminar els pitjors sense violència. Som demòcrates perquè encara creiem que els beneficis que aporten a la societat els canvis polítics sense violència són encara majors que els perjudicis que li ocasionen els mals governants. Som demòcrates perquè creiem que els perjudicis que es deriven de les guerres civils són enormement majors que els ocasionats per l'existència de governants ineptes. La democràcia no és, doncs, un «bé absolut» sinó un «bé relatiu», un bé relatiu que es pot convertir en un mal absolut quan els demòcrates massa zelosos creuen que la democràcia és un bé absolut, és a dir, quan creuen que les majories atorguen omnipotència a aquells que les disfruten. Aquest perill ja l'havia detectat De Tocqueville ja fa més de cent cinquanta anys quan, en la seva obra sobre la democràcia nord-americana, escriu: «Si mai les institucions lliures d'Amèrica són destruïdes, aquest fet serà degut a la omnipotència de la majoria». A fi de que la democràcia compleixi la seva finalitat essencial de conservar la llibertat i preservar-nos de la tirania, hem d'afirmar, una vegada més, que el poder de la majoria ha de ser limitat. La idea de la limitació que, segons Kant, és una condició del coneixement, ho és, doncs, també de la democràcia. Sense limitació no hi ha democràcia.

Històricament les democràcies que han subsistit han estat, sempre, democràcies limitades. Una limitació que, des de les democràcies més antigues fins quasi els temps dels nostres pares, s'aconseguí, bàsicament a través de la limitació del dret al sufragi. Si a la Roma clàssica els esclaus haguessin votat —malgrat reconèixer que entre els esclaus hi havia homes bons i savis— avui segurament no podríem parlar de

la democràcia romana. Si a l'Anglaterra dels segles divuit i dinou no hagués existit el vot censatari i el vot plural, la democràcia més exemplar del món no hauria aparegut. Si en el nostre propi país no hagués existit la tan vilipendiada institució del caciquisme, és molt probable que la nostra propensió a la guerra civil i a la dictadura hauria estat molt major. Una història seriosa del caciquisme espanyol avui ja molt difícil de realitzar, ens revelaria, molt probablement, que els vells cacics de poble que aconseguïen les seves actes a través de la compra de vots, eren en general, gent més culta, més respectada i que vetllava més pels interessos locals que la major part dels diputats actuals elegits per sufragi universal i que segueixen comprant els vots per procediments més subtils i menys legítims. El sistema de subsidis a l'agricultura que preval encara als Estats Units i a Europa i que és tan contrari als veritables interessos col·lectius de les dues grans comunitats ¿no és, de fet, un sistema per a la compra dels vots dels agricultors? ¿I no ho és també, i molt més descarat, el sistema espanyol de subsidis als parats del camp que preval a Andalusia i que es troba a la base del monopoli del poder per part del partit socialista? Dic tot això no pas per pronunciar-me contra el dret al sufragi universal; no pas per retirar el vot a les dones —dret que Spinoza, Rousseau, James Mill i tants i tants altres els negaven— ni tampoc per a retornar a un sistema de vot plural que, per altra part, no repugna a un pensador tan progressista com John Rawls, sinó tan sols per a constatar que la universalització del sufragi no solament no ha aportat res per a la consecució del veritable fi de la democràcia, que no és altre que la defensa de la llibertat de l'individu en front de la coacció del Poder, sinó que, més aviat, ha tendit a posar en perill aquesta mateixa llibertat. Això ja ho veié clar Salvador de Madariaga —un polític, pensador, historiador i poeta espanyol massa oblidat— qui, en el seu llibre «De la Angustia a la Libertad», fa notar la tendència absolutista i centralista dels governs espanyols elegits per sufragi universal directe, subratllant, enfàticament, que la darrera República espanyola sucumbí com a conseqüència de la demagògia derivada del sufragi universal. Per altra part no hem d'oblidar mai que la tirania més cruel i sanguinària que ha conegut la història —em refereixo a la tirania Hitleriana— fou un producte de la democràcia i, concretament, del sufragi universal. ¿Com modificar, com perfeccionar el sistema democràtic a fi que no pugui desembocar mai més en una catàstrofe tan gran com la que significà el hitlerisme? ¿Per què no fem un esforç per contestar aquesta pregunta?

* * *

Un segon camí per a limitar el poder de la Democràcia és a través de l'establiment d'una Constitució que fixi els principis que han d'informar en tot moment l'actuació dels governants i detalli uns drets inalienables dels ciutadans que, en cap cas, no podran ésser vulnerats pels que exerceixin el poder. Implantades inicialment per a limitar el poder absolut dels Reis, les Constitucions han passat a formar part del codi legal de totes les democràcies però amb una gran diferència: mentre les Constitucions medievals o renaixentistes limitaven veritablement el poder dels Reis, les Constitucions modernes més elaborades no han aconseguit limitar el poder de les Democràcies. Inclús la Constitució americana que, al meu entendre, és la millor de les Constitucions, redactada deliberadament per a fragmentar el poder governamental, per a restringir el poder de les majories i per a protegir la llibertat econòmica dels ciutadans, no ha aconseguit evitar la invasió arbitrària del poder en esferes d'acció reservades, constitucionalment, a la decisió dels particulars. Si això és cert de la Constitució americana, dissenyada expressament per a limitar el poder dels Governos ¿com no ha de ser respecte a totes les constitucions europees que semblen redactades per a permetre, amb l'excusa del bé comú, les majors arbitrietats dels governants? L'exemple més representatiu d'aquest darrer tipus de Constitucions ens el proporciona —no podia ser d'altra manera— la Constitució espanyola. Redactada amb una premeditada ambigüetat encaminada a aconseguir el recolzament unànime de les diferents tendències polítiques, ha servit tan sols per a legalitzar les arbitrietats del partit polític ostentador del Poder, aprofundint, així, aquelles mateixes diferències polítiques que la Constitució tractava de suavitzar. L'exemple més clar d'aquesta arbitrietat permessa per la nostra Constitució és la monstruosa expropiació de Rumasa. És tracta, sens dubte, d'un cas extrem, sense parangó en els altres països d'Europa. Però no ens n'esquinçem les vestidures perquè exemples d'arbitrietats constitucionals, també importants, les podríem descobrir en tots ells excepte en el Regne Unit que no té Constitució escrita. Ara sembla però que hi ha importants corrents d'opinió per a fer-ne una. Si fos així ¿sabran els anglesos fer una Constitució que, subsanant els errors de les constitucions vigents, limiti veritablement el poder absolut dels governants? Si fos així, Anglaterra tornaria a donar al món un exemple de veritable democràcia. ¿Quin és el motiu principal pel qual les Constitucions vigents en el món occidental són incapaces de complir la seva funció essencial que és la de limitar el poder absolut? La resposta anticipada a aquest in-

terrogant ens la donà Kant fa més de dos-cents anys. En la seva «Crítica de la Raó pura» (1781) ens diu: «Es necessita una Constitució que promogui la major llibertat humana d'acord amb lleis que facin que la llibertat de cada ú sigui compatible amb la dels demés i no una Constitució que intenti promoure la felicitat suprema», afegint, després: «aquesta és una idea necessària que ha de servir de base no solament d'un projecte de Constitució política sinó de totes les lleis». Evidentíssimament els consells de Kant no han servit per a redactar les Constitucions de les democràcies Occidentals. En totes elles, sense excepció, s'intenta menys defensar la llibertat, que es dona per adquirida, que promoure la nostra felicitat. Totes les Constitucions contemporànies intenten fer-nos feliços. Totes les Constitucions modernes intenten facilitar la construcció d'un Estat de Benestar. Totes semblen fetes no per estar al servei dels ciutadans i de les seves llibertats, sinó per estar al servei de l'Estat i dels polítics que dient-se comunistes o socialistes, de dretes o d'esquerres i, fins i tot dient-se a vegades liberals, intenten fer-nos feliços a base de disfrutar, ells, cada dia de més i més poder, atenant sempre a aquella màxima impia de què tot és permès en interès de la societat. És sens dubte aquest socialisme implícit o explícit que es despren o que permeten les nostres Constitucions el que determina la gran crisi de la democràcia occidental. Una crisi que, repetim-ho, es caracteritza pel fet que, concebudes com un instrument per a garantir les llibertats ciutadanes, no han estat capaces d'evitar el seu constant deteriorament. Un deteriorament del que –i això és el pitjor– ni tan sols ens en donem compte.

* * *

La perversió del dret de vot que, d'instrument de protecció de la pròpia llibertat i de lluita contra l'arbitrarietat, s'ha convertit en instrument de reivindicacions personals o de grup, mogudes exclusivament per l'enveja; la sacralització de les majories a les que s'els ha atorgat una omnisciència i una omnipotència que les fa capaces de resoldre-ho tot –no es pot curar un càncer amb una majoria de vots, deia Churchill–; i, en fi, la inoperància de les constitucions com a instruments de defensa dels drets més sagrats dels ciutadans, són tres factors que han contribuït a transformar l'Estat democràtic i liberal del segle passat i començaments del present, en un Estat de tendència socialitzant i totalitària, amb independència plena de si aquest Estat és regit per socialistes o per conservadors. Al dir això no vull significar de cap manera que l'Estat democràtic camini vers la socialització de les empreses i l'establiment de camps de concentració –vells procediments socialistes que han debilitat l'Estat i que s'han abandonat per ineficients– sinó que, empès i reforçat per una democràcia desnaturalitzada, es fa cada dia més gran, més poderós, més absorbent, més exigent, més abassegador, més autoritari i més absolut, en detriment de la llibertat dels ciutadans.

¿Quina decepció tan gran tindrien els vells historiadors polítics del segle passat que veieren en l'Estat la culminació de l'evolució cultural de la societat! ¿No ens donem compte que està passant exactament el contrari? Com a historiadors del passat ¿no som capaços de recordar que l'Imperi romà s'enfonsà com a conseqüència del seu excés creixement? Com a testimonis del present ¿no ens donem compte que l'Estat soviètic es desintegra a causa del seu gigantisme i del seu absolutisme? I com a preocupats pel futur ¿no sabem apreciar que l'extensió, la hipertròfia de l'Estat dintre de la societat civil, general a tots els països d'Occident, constitueix un càncer insidiós que determinarà fatalment el seu debilitament i la seva mort final? Però: ¿és que existeix encara una societat civil? ¿No resultarà que ja l'hem mort i que la seva defunció ens ha passat desapercibuda?

Si la societat civil encara no ha mort és evident que es troba greument amenaçada. Amenaçada, bàsicament, pel fet que l'Estat, la funció principal del qual era el manteniment de la cohesió social a través de l'administració de la justícia, ha descuidat i quasi abandonat la seva tasca emprenent-ne d'altres que no li corresponen i que és absolutament incapaç de realitzar. En lloc d'administrar justícia –la justícia es troba en crisi no solament a Espanya sinó a tot el món occidental– l'Estat ha volgut administrar benestar i felicitat. És en la persecució d'aquest objectiu insensat i impossible que l'Estat ha crescut, que la burocràcia ha augmentat, que els impostos s'han multiplicat, que la inflació s'ha generalitzat, que la immoralitat s'ha estès, que el dèficit ha pujat, que l'atur s'ha fet endèmic... i que el benestar i la felicitat promeses s'han allunyat cada vegada més. ¿Quan ens donarem compte que, per fer-nos feliços l'Estat ens ha pres la meitat dels nostres bens i que sense l'Estat de Benestar, el benestar seria molt major? Però alerta! no critiqueu pas l'Estat de Benestar que això seria antidemocràtic. Des del moment que el Poder és democràtic, tot el que limita aquest poder és antidemocràtic. D'aquesta manera la democràcia, tal com s'enten avui, traeix la seva finalitat primigènica que és la de limitar el Poder i es fa responsable del creixement elefan-

tiac i cancerós d'aquest «monstre fred» –l'expressió és d'Octavio Paz–, d'aquest «tirà sense rostre» amb què, segons Alain, hem convertit l'Estat modern.

* * *

Si la finalitat principal de la democràcia és la de limitar el Poder, el seu segon objectiu, quasi tan important com el primer, és el de fer possibles i suaus els canvis de poder. Resulta, però, que aquest canvi de poder, sortosament encara possible, es fa cada dia més i més difícil degut a la convergència de diversos factors.

El primer d'ells és l'enorme poder d'informació de què disposa l'Estat i que li permet desinformar al seu favor una gran massa de ciutadans. A través del monopoli directe o encobert dels medis de televisió pot difondre idees i notícies absolutament falses sobre la situació del país que molt difícilment poden ésser rebatudes, amb prou amplitud, pels altres medis d'informació. De molt poc serveixen els mítings, més o menys multitudinaris que realitza la oposició durant el període electoral en front de la presència diària i gratuïta del Poder a les pantalles de televisió dient-nos que tot va bé i que tot encara anirà millor. I hi ha molta gent que s'ho creu. ¿Per què canviar si tot va bé? Perquè les coses arribin a canviar caldrà doncs que les coses vagin molt i molt malament.

Un segon factor que dificulta el canvi polític, més important encara que el primer, és el fabulós poder fiscal de què disposa l'Estat. Mai, absolutament mai al llarg de la història cap tirà havia disposat del poder fiscal de què, amb l'annuència dels partits de l'oposició i d'una gran part dels ciutadans, disfruta l'Estat democràtic modern. Els pressupostos generals de l'Estat, de les Comunitats autònomes i dels municipis sobre els quals, teòricament, hauria de recaure el més profundíssim estudi i la més llarga discussió parlamentària, són, quasi sempre, aprovats sense dificultats per unes Càmares, mig buides, de diputats, consellers o regidors avorrits, que no entenen de números i desitjosos de passar a discutir sobre assumptes més divertits. I el pitjor del cas és que, si els pressupostos es discuteixen, acostumen a ser majoria els que encara volen gastar més i minoria els que voldrien gastar menys. Però això no ens ha d'estranyar gens. En una societat en la qual tothom vol gastar més, encara que sigui endeutant-se ¿per què hauriem de suposar que en un Parlament representatiu passés una cosa diferent? Si l'Estat gasta cada vegada més és doncs comprensible que la pressió fiscal augmenti i que els Parlaments no s'hi oposin. Oposar-se a un augment dels impostos sembla, avui, una actitud contradictòria i reaccionària, de tal forma que seran sempre minoria els que s'hi atreueixin. Reflexionant sobre aquests fets és fàcil arribar a les següents conclusions. La primera que, per raons que caldrà estudiar més a fons i que, així mateix, caldrà corregir si és que la democràcia ha de constituir un factor de progrés, és la de què els Parlaments contemporanis han perdut la capacitat i la voluntat de controlar, frenar i limitar tan els pressupostos com el Poder fiscal de l'Estat. I la segona és la de què, mentre no es modifiqui l'estructura dels parlaments actuals, la permanència en el Poder s'assegura, no administrant millor, sinó gastant cada dia, més i més.

Però hi ha encara un tercer factor que no solament assegura la permanència en el Poder de la facció que l'hagués assolit sinó que fa que l'oposició que, eventualment pogués substituir-la, s'assembla, com una gota d'aigua a una altra, al Poder substituït, conegut, així, l'opinió popular, aquesta vegada encertada, de que tots els governants, tots els polítics són iguals. I si no són iguals són, almenys, molt i molt semblants perquè tots accepten implícitament o explícita el famós Estat de Benestar que, en mala hora inventà Lord Beveridge –encara que després s'en penedí– i que ha estat adoptat per totes les democràcies Occidentals. ¿Quin polític és avui capaç de pronunciar-se contra l'Estat benefactor? Certament que alguns, encara que pocs, es donen compte que la seguretat social gratuïta no solament no funciona bé enlloc del món sinó que constitueix una enorme malversació dels fons públics, que no afavoreix de cap manera als més necessitats i que caldria retornar a un sistema de seguretat subministrada pel mercat, completada per institucions benèfiques privades i, en última instància, per l'Estat. Però ningú s'atreueix a iniciar una reforma en aquest sentit per la por de perdre vots. Oferir més i més serveis aparentment gratuïts i, també aparentment a costa dels altres, constitueix la forma més senzilla de comprar el suport de la majoria i mantenir-lo. Majoria que solament es pot perdre a base de què l'oposició ofereixi encara més i majors gratuïtats. D'aquesta manera l'Estat de Benestar que s'havia iniciat amb intencions certament compassives s'ha convertit en un instrument de poder i de repressió desconegut en les societats industrialitzades d'Occident. Si s'han necessitat setanta anys per descobrir que el paradís comunista era un engany que ha engendrat corrupció i misèria ¿quants anys es tardarà per descobrir que l'Estat del Benestar també és un engany que solament pot dur-nos malestar?

A través de tot el que acabem d'exposar, com, així mateix, a través de la nostra experiència de cada dia, ens donarem compte que la democràcia –el govern d'una majoria– no constitueix una garantia suficient per assegurar el progrés d'una societat lliure, eficient i estable; que no ens assegura, en cap cas, que governin els ciutadans més honrats i intel·ligents; que no solament no ens permet defensar-nos dels abusos de poder de l'Estat, sinó que tendeix a agreujar-los i a perpetuar-los; que ha perdut una gran part de la seva eficàcia per aconseguir despendre'ns dels governs venals i partidistes, i, en fi, que ha propiciat la substitució de l'Estat de Dret al qual, en un principi aspirava, per un pretès Estat de Benestar que ha significat una obliteració del dret i de l'obligació dels ciutadans de valdre's per ells mateixos i que, per aquest camí, ens porta vers una societat pobre totalitària i decadent. Si aquest és el cas ¿quin és el futur de la Democràcia? ¿Per ventura la Democràcia ja no ens serveix? ¿Per ventura hem d'abandonar les nostres aspiracions democràtiques? Res de tot això: La democràcia té un gran futur, la democràcia pot prestar encara serveis inestimables a la civilització perquè és l'únic sistema de govern que és perfectible. Des d'aquest punt de vista el gran error dels polítics demòcrates contemporanis ha estat el de creure que s'havia aconseguit un sistema de govern perfecte i immutable. Ha estat –és– un pecat d'orgull i, en gran part, també de pesera. Massa preocupats per obtenir la majoria, els polítics han descuidat la feina de millorar la democràcia, de polir-la dels seus errors, d'humanitzar-la i liberalitzar-la, d'aconseguir que el concepte de llibertat, absolutament indispensable pel progrés social, no pugui quedar mai corromput per una demanda de major democràcia. Massa preocupats per l'exercici o per la conquesta del poder, no s'han donat compte que el poder democràtic ha de tenir també els seus límits, que la democràcia no serveix per a tot i que, d'una manera molt concreta, no serveix per a ordenar l'economia del país, la qual solament pot funcionar bé a través de la democràcia superior que significa el mercat. Massa preocupat, en fi pel miratge del bé comú, no s'han donat compte que l'Estat modern no pot funcionar sense una autèntica economia de mercat, és a dir, sense l'afirmació de l'individu com a categoria econòmica central.

El repte que s'ens presenta a tots aquells que seguim confiant en la Democràcia, que no considerem la democràcia com un simple instrument de poder sinó com l'instrument més preuat de llibertat és, doncs, aquest: ¿Com perfeccionar la Democràcia perquè aquesta aconsegueixi els fins pels quals fou concebuda? El que queda del meu discurs el dedicaré a esboçar el camí a través del qual, i al meu entendre, podríem aconseguir aquesta millora, aquesta depuració de la Democràcia que amb tanta urgència necessitem a fi de que aquesta vella institució que ens legà Roma segueixi sent-nos útil.

Si considerem que el progrés moral, polític i econòmic d'una societat es troba estretament lligat a la capacitat d'aquesta societat d'auto-imposar-se uns certs límits –el límit és el testimoni que Déu ens estima, havia escrit la gran pensadora jueva Simone Weil– haurem de convenir que el perfeccionament de la Democràcia es troba també vinculat a la seva capacitat d'autolimitar-se. Únicament si sabem posar un límit al poder de la Democràcia, és a dir, si sabem admetre, contra el que Rousseau ens ensenya, que la majoria no constitueix necessàriament un standard ètic, que una decisió majoritària no és necessàriament moral, que el criteri d'una majoria no crea necessàriament el dret i que no hi ha cap necessitat lògica d'un últim poder sobirà i omnipotent –únicament si tenim en compte tot això, podrem contribuir eficaçment al millorament de la nostra societat.

Sortosament la pròpia Democràcia ens ofereix el camí per aconseguir la seva autolimitació, camí que no és altre que la necessària reforma constitucional i parlamentària. En front d'unes constitucions laxes i ambigües com les nostres, en les que tots els abusos de poder són possibles, la democràcia necessita Constitucions amb preceptes molt concrets i específics que limitin i castiguin els abusos de poder. En front d'unes Constitucions en les que es posa l'accent sobre els drets dels ciutadans, es requereixen unes Constitucions que jerarquitzin aquells drets –dos exemples: és més important el dret al treball que el dret de vaga; és més important el dret dels ciutadans a moure's lliurement que el dels vaguistes a manifestar-se entorpint aquella circulació– i unes Constitucions que especifiquin i concretin les obligacions dels Governants i, sobretot, que indiquin d'una forma expressa aquelles esferes de l'activitat humana en les que s'han d'abstenir d'intervenir.

Tenint en compte que l'abús de poder de la Democràcia es materialitza sobretot en l'abús del seu poder fiscal, una Constitució adaptada a les necessitats dels temps que vivim hauria de fixar un límit a la capacitat recaptadora de l'Estat, tan pel que fa referència als impostos directes com als indirectes. Concretament pel que es refereix a Espanya i a l'impost sobre la renda, jo crec que aquest no hauria de sobrepassar el tipus del 25%, forçant així a l'Estat a abandonar aquelles funcions que no li són pròpies i que realitza

millor l'economia privada. D'aquesta manera la Democràcia que, erròniament, ha contribuït a transformar l'Estat en un monstre gegantí, àvid de poder i de riquesa, al servei del qual ha posat tots els ciutadans, rectificaria el seu error històric i, reduïnt el poder de l'Estat, el posaria de nou al servei dels ciutadans. Sembla evident, per altra part, que una Constitució ideal, respectuosa de la privacitat ciutadana, defensora de la propietat privada i fomentadora del treball i de l'estalvi, hauria d'interdir, per anticonstitucional, qual-sevol impost sobre el patrimoni.

Vull confessar-vos aquí que aquesta idea de limitar el poder de l'Estat a través de la seva pròpia Constitució no és, precisament, una idea nova. El conegut economista de la política James M. Buchanan suggerí, ja fa un parell d'anys, la conveniència d'introduir una esmena a la Constitució Americana, que hauria exigit al govern a acabar amb el dèficit exterior en un període de cinc anys. Jo crec, però, que una Constitució moderna ha d'ésser encara més exigent. Recordant una vella idea de Burke, que escrivia a mitjans del segle XVIII, segons la qual una Constitució «és un vestit que s'ajusta al cos» sembla evident que les Constitucions per les quals es regeixen encara les democràcies occidentals han quedat massa amples, massa vagues, massa anunciadores de principis generals, massa optimistes, massa romàntiques i, en definitiva poc pràctiques, poc útils per a garantir el normal desenvolupament de l'Estat i, sobretot, per a garantir la llibertat essencial dels ciutadans. Si es té en compte que una Constitució implica, quasi per definició, la idea d'un Govern limitat, sembla evident que, davant del creixement anòmal, desorbitat i desordenat del Poder de l'Estat, amb totes les conseqüències desfavorables que aquest fet té per la llibertat dels pobles, sembla evident, dic, que una Constitució moderna ha de tenir com a primer objectiu la limitació d'aquell poder. Una limitació que, com hem anat veient al llarg del meu discurs, és indispensable si volem evitar que la Democràcia no es converteixi en una tirania.

Encara que la limitació constitucional dels ingressos de l'Estat constitueix un instrument essencial per a la limitació del seu poder, l'experiència dels abusos d'autoritat en què incorren quasi tots els governs occidentals i, especialment, el nostre, fan pensar que aquella mesura no és suficient. A més de limitar els ingressos de l'Estat, caldria, així mateix, que la Constitució limités la seva capacitat d'endeutament i exigís l'equilibrament anual o, en el pitjor dels casos, trianual del pressupostos. Caldria, també, i això és important, que la Constitució desposés l'Estat de la seva sobirania monetària que seria confiada a un organisme tècnic i independent, encara que designat pel Govern, però que hauria de dimitir si la inflació en el curs d'un any sobrepassés el dos o el tres per cent, i que obligaria al propi Govern a presentar també la dimissió si aquell procés inflacionari es prolongués més de tres anys. I caldria, en fi –això no solament és important sinó importantíssim– que la Constitució desposés l'Estat de la seva capacitat d'intervenir, de dirigir o de controlar l'economia ja que l'experiència històrica ha demostrat abastament que el dirigisme central de l'activitat econòmica es fa autor d'injustícia i de misèria. L'experiència ha demostrat que la Democràcia, amb la qual seguim confiant per la defensa de la llibertat i pel canvi pacífic dels governants, no serveix per a tot. I que, de la mateixa manera que no serveix per a dirigir un exèrcit, ni per dirigir una empresa, ni per dirimir problemes morals o filosòfics, no serveix per dirigir una economia ja que el Mercat ho fa d'una forma molt més justa, molt més eficient i, en definitiva, molt més democràtica.

«Si en el món hi ha una obra difícil de fer, és la redacció d'una Constitució», havia escrit el gran historiador Taine. I, si és difícil de redactar, podriem afegir nosaltres, és encara més difícil de aconseguir, democràticament, la seva implantació. Però el fet que sigui difícil no vol dir que no sigui indispensable si, de veritat, volem que la Democràcia segueixi sent, o, millor dit, torni a ser un instrument per a la defensa de la llibertat. És doncs a aquesta tasca de perfeccionament, de dignificació, d'humanització i de moralització de la democràcia a la que tots aquells que es preocupin pel bé públic –polítics, economistes, juristes i filòsofs– haurien de dedicar els seus màxims esforços. Aquest és, al meu entendre, el repte més important que aquest fi de segle ens planteja. Preguem a Déu perquè ens ajudi a afrontar-lo.